Бышыктооч. Бышыктоочтун милдетин аткаруучу сөздөр

Мугалим: Рыскелдиева А.З.

Бышыктооч. Бышыктоочтун милдетин аткаруучу сөздөр

№	Сөз түркүмдөрү	Мисалдары	Суроолору
1.	Зат атооч	Биз театрдан “Айчүрөк” операсын көрдүк.	Кайдан көрдүк?- театрдан
2.	Сын атооч	Чыңгыз кыргыз тилди жакшы үйрөндү.	Кандай үйрөндү? - жакшы
3.	Сан атооч	Билбеген балдар мындан мурун беш жолу калган.	Канча калган? - беш жолу
4.	Тактооч	Мындан ары окубагандар күндө калат.	Качан? Калат- күндө

Сын-сыпат бышыктооч. Ар түрдүү маанилерди билдириши

№	Маанилери	Мисалы
6.	Кыймыл -аракеттин сапаттык белгилерин, анын кандай деңгээлде ишке ашкандыгын билдирет.	Коңгүроо болгондо кыйкырган бойдон чуркап кетти.

Сын-сыпат бышыктооч. Ар түрдүү маанилерди билдириши

№	Маанилери	Мисалы
1.	Кыймыл -аракеттин окуя менен бир мезгилде болуп жаткандыгын билдирет.	Сабактан кийин калбаш үчүн дайыма жоопкерчиликтүү түрдө болуш керек. Кыздар бүгүн жакшынакай кийиништи.
2.	Кыймыл -аракеттин мүнөздүк белгисин, кокусунан, аргасыз шарта болгондугун билдирет.	Эл *күлсө, аргасыздан жылмайды*. Каникул келсе экен деп, ак эткенден так этип күтүп жатты.
3.	Кыймыл -аракеттин ишке ашышын же учурдагы абалга баа берилет .	Мени сурубаса экен деп, билинер-билинбес калтырап турду.
4.	Кыймыл –аракетти салыштыруу , окшоштуруу, айырмалоо сыяктуу белгилерин билдирет.	Класста улакча ойноду.
5.	Кыймыл –аракетти кандайдыр бир нерсеге, жагдайга туура келүүсүн, ошол абалга, шартка жараша болот.	Оозуна талкан сугунгансып туруп калды.

Сын-сыпат бышыктооч

Сүйлөм тутумунда кыймыл-аракеттин ишке ашышынын түрдүү абалын, жөнүн, мүнөзүн, сыпатын билдирүүчү мүчө сын-сыпат бышыктооч аталат.

Мисалы:
Ал тез айтып жатты

Кандай?, кантип?, кандайча?

Мисалы: Алаканын шак коюп, Барсбек ордунан турду.
Ал оюнда кыялдангандай болуп отура берет.

Себеп бышыктооч. Ар түрдүү маанилерди билдириши

№	Маанилери	Мисалы
1.	-ган+дан, -ган+ы+нан, -ган+дык+тан булардын өзгөргөн варианттары менен бирге атоочтуктар бышыктоочтун милдетин аткарып, кыймыл –аракет билдирген натыйжанын чыгышын, пайда болуш себебин билдирет.	Жамгырда **үшүгөнүнөн** класста тумчуланып кийинип отурду.
2.	Чыгыш жөндөмөсүнүн мүчөсү жалганып айтылган боорукердитк, кара мүртөздүк, берешендик, кедейлик, ачкалык, токчулук сыяктуу абстрактуу зат атоочтор да бышыктоочту билдирет.	Кара мүртөздүктөн жакын санаалаш достордон айрылдым. Жалкоолуктан сабактан кийин күндө кала турган болдум.
3.	Үчүн, себептүү деген сөздөр тизмектеле айтылган зат атоочтор жана атоочтуктар аткарат.	Бул иш үчүн атам мени көп кыйнады.
4.	-ып, -бай мүчөлөрү аркылуу жасалган чакчылдар жана ушул эле чакчылдар аркылуу уюшулган ажырагыс сөз тизмектери аткарат.	Сабатсыздыктан сабактан кийин күндө кала турган болду. Тапшырманы аткара албай сабактан кийин кундө кала турган болду.
5.	Тактоочтук мааниде колдонулган аргасыздан, айласыздан, амалсыздан деген сөздөр этиштик бюаяндооч менен айкашып, бышыктоочтук милдетти аткарат.	Бизди кыргыз тилден кыйнагандыктан, аргасыздан жаттадым. Бизге катуу сөз айтылгандыктан, ата-энебизге чейин билдирилгендиктен, чейреккке таасир этекндиктен, айласыздан сабактан кийин какла баштадым.

Себеп бышыктооч

Сүйлөм тутумунда кыймыл-аракеттин болушун, анын орундалышынын себебин билдирген айкындооч мүчө себеп бышыктооч аталат.

Эмне үчүн?, эмнеликтен?, эмне себептүү?

Мисалы:
Ал кыз **уялганынан** кара көк болуп кызарып кетти.

Мисалы: **Шашканымдан** калп айта албай калдым

Мезгил бышыктооч. Ар түрдүү маанилерди билдириши

№	Маанилери	Мисалы
1.	Эми ишке киришесиңби?	Кечээ сабактан кийин үгө кетишкен жок.
2.	Көз ачып-жумганча аттан кулап кетти.	Керелден кечке чейин үйдө отурат.
3.	Бала кезден бери эле ушундай адаты бар.	Сабак саат сегизде башталат.
4.	Кара мүртөз адам дайыма сүйкүмсүз.	

Мезгил бышыктооч

Сүйлөм тутумунда кыймыл-аракеттин , окуянын , кубулуштун болгон, болуп жаткан жана боло турган мезгилин билдирген айкындооч мүчө мезгил бышыктооч аталат.

Качан?, качантан бери?, качанга чейин?, кайсы убакта

Мисалы:
Айылдан эрте чыгабыз, шаарга түш оой жетип келебиз.

Мисалы: Ошол мезгилде ызы-чуу үн угулду.

Орун бышыктооч. Ар түрдүү маанилерди билдириши

№	Маанилери	Мисалы
1.	Жасалгалуу жакшы үйгө конокторду киригизген.	Ал бир көрүнсө Бишкекетен көрүнөт.
2.	Алар эми Чыңгыздыкынан кетишти.	Баарыбыз Кытайдан окуйбуз.
3.	Аянтта майрам сайын иш-чара болот.	Алдыда дайыма Мадина ойлонуп отурат.
4.	Мектептини жанында дайыма Эрболдун велосипеди турат.	Даярданып алыптырсың, кайда барпмак элең?

Орун бышыктооч

Сүйлөм тутумунда кыймыл-аракеттин ал-абалдын багытталган ордун билдирүүчү айкындооч мүчөорун бышыктооч аталат.

Мисалы:
Алым чуркаган бойдон дарбазага жөнөдү.

Кайда?

Мисалы: Чыгыш Памирде жайында күн салкын.